

מילואים

הלכות הנפה תרעה תרעט תרפ

המשך מעמוד קודם

[משנ"ב ס"ק ב] יש לנהר קנה, ויכלעיל בסימן רעז סעיף א.²
 (2) וכמו שכתב השריע שם, שאם הנר קבוע בכותל שמאחורי הדלת, אסור לפתוח את הדלת כדרכה, שמא תקיש הדלת על הנר ותכבנו, אלא רק יפתח וינעל בנחת.

יש להקל לפתוח בנחת לאט לאט שלא תגרום פתיחת הדלת עצמה לרוח שתבוא. ואם פתיחת הדלת גורמת רק לשינוי בצורת הלהבה, דעת הגרש"ז אויערבך (ששי"כ פ"ג ס"ח) שאין לחשוש לכך, אם אינה גורמת להבערה יתירה של השמן או השעוה. וכן דעת הגר"י קרליץ (חוט שני שבת ח"ב עמ' רלד).

הלכות הנפה סימן תרפ תרפא תרפב

המשך מעמוד קמח

שאינו מחויב בהבדלה שהרי בשבת היה קטן, לכל הדעות ידליק תחילה. ועוד, שגם לאחר ההדלקה כל זמן שלא הבדיל נשארים נצוצי קדושת שבת עליו, ועדיף לאחר בהוצאת השבת.

סימן תרפב

דין 'על הנסים' בהנפה

[משנ"ב ס"ק א] אומר 'על הנסים'.¹

(1) ולהכריזו קודם תפילת שמונה עשרה של ערבית, לומר 'על הנסים', כתב לעיל (ס"י רל"ז ס"ק ז) שמוותר להכריזו ואינו נחשב להפסק, למרות שגם אם שכח לאומרו אינו חוזר.

וכיון שאין אומרים 'על הנסים' באופן קבוע כל השנה, כתב לעיל (ס"י ק ס"ק א) שנכון שבתפילה הראשונה שאומר 'על הנסים' יתפלל מתוך סידור. וראה עוד מה שכתבנו שם.

וגם המתפלל ערבית מבעוד יום ביום הראשון של חנוכה, כתב לקמן (ס"י תרצ"ג ס"ק ד) ובשעה"צ שם (ס"ק ו) שעליו לומר 'על הנסים'.

ואם טעה ואמר 'על הנסים' כבר בתפילת מנחה של ערב חנוכה, כתב המקור חיים (לבעל החות יאיר, ס"י קח ס"ב) שאינו חוזר, שיתכן שכבר נחשב 'לזמן הזה', וכן הורה הגר"מ פיינשטיין (שו"ת רבבות אפרים ח"ב סי' קפה אות יא) שאינו חוזר, כיון שכבר או היה הנס. וכן אם אמר 'על הנסים' בערבית של מוצאי חנוכה, משמע בא"א (בוטשאטש, מהדו"ת ס"א) שאין צריך לחזור, שגם או היה הנס.

וכשחל יום ראשון של חנוכה בשבת, אף אם מתפלל מנחה לאחר שהדליק נרות חנוכה, הורה הגר"ש אלישיב (קובץ מבקשי תורה קובץ לו עמ' עז) שלא יאמר 'על הנסים' בתפילת מנחה, וכן כתב הגר"ח קניבסקי (איש ישראל פמ"ח הע' נא). ובדעת הגרש"ז אויערבך, ראה הליכות שלמה חנוכה פי"ז ארחות הלכה הע' 17.

ולהתפלל בחנוכה 'מנחה קצרה', כתב בספר מועדים חזנים (ח"ח ו) סי' צד) בשם הגר"א קוטלר שאין ראוי לעשות כן, כיון שקבעו את ימי החנוכה לימי הלל והודאה, ובאמירת 'על הנסים' בציבור יש הודאה בציבור, וכשמתפלל מנחה קצרה כיון שלא חתומים על כל חזרת השי"ן הרי לא אומר 'על הנסים' בציבור. וכן הורה הגר"י סרנא (שו"ת רבבות אפרים ח"ז סי' קצו אות ח).

[שעה"צ ס"ק ב]

אם אָמר 'על הנסים' בציבור והשלים תפילתו.²

(2) ואם לא השלים תפילתו ונוכר קודם שסיים את ברכת 'הטוב שמך', כתב בשו"ת חיים שאל (ח"א סי' עה ס"ק ג) שיחזור לומר 'על הנסים' במקומו, וכן הורה הגר"ח קניבסקי והגר"י קרליץ (אור ישראל [דרדק] עמ' רסח).

(6) וכמבואר בשריע לעיל (סי' רצט ס"י), שאסור לעשות שום מלאכה קודם שיבדיל. ואם צריך לעשות מלאכה קודם שהבדיל בתפילה, אומר 'ברוך המבדיל בין הקודש ובין החול'.

(7) והמנהג בארץ ישראל, כתב בלח לארץ ישראל (חנוכה) שהוא לומר 'יתן לך' בבית לאחר הדלקת נר חנוכה. ומנהג החזו"א בזה, ראה בספר ארחות רבנו (ח"ג עמ' לא).

[משנ"ב ס"ק ג]

ואחר-כך לתקדיל⁶ וכו', ויך עבד כמר עבדי⁹.

(8) ובטעם הדבר שבבית הכנסת מקדימים להדליק לפני הבדלה, ואין זה תלוי במנהג המקום, ביאר הגרש"ז אויערבך (ששי"כ פמ"ח הע' ק) שהדלקת נרות חנוכה בבית הכנסת היא משום מנהג, והרי זה דומה לקריאת מגילת רות או שיר השירים שמקדימים לקרות בבית הכנסת קודם קריאת התורה ולא חוששים להקדים את התדיר, ורק מגילת אסתר שהיא חובה קוראים אחר קריאת התורה משום שקריאת התורה קודמת שהיא תדירה. ובשו"ת שבט הלוי (ח"ו סי' פה) כתב, שהרי הדלקת נר חנוכה בבית הכנסת וגם ההבדלה בבית הכנסת שתיהן רק מנהג, ואם כן יש לאחר את ההבדלה, משום שעדיף לאחר את יציאת השבת.

(9) וכיון שכתב המשנ"ב 'ודעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד', נביא את דעות הפוסקים בזה: הקצושי'ע (סי' קלט ס"ח) והשדי חמד (אסיפת דינים מערכת חנוכה סי"ט) והבן איש חי (שנה א' פ' וישב אות כא) והמאור ושמש (פ' מקץ ד"ה וישא עיניו) בשם החוזה מלובלין בשם ר' שמואל שמעלקי מניקלשבורג כתבו, שבביתו יבדיל תחילה. וכן כתב הערוך השלחן (ס"ב) שיבדיל תחילה, ובטעם הדבר הביא מההל' בו בשם הראב"ד שאם ידליק נר חנוכה תחילה אף שאסור ליהנות מאורו, מי"מ נמצא שכבר השתמש באור ובפרט מאור השמש שנהנה ממנו, וכיצד יוכל אחר כך לברך בהבדלה על האש, שכבר נהנה ממנה, וסיים שכן נוהגים, וכן הביא הקפ החיים (ס"ק ד) בשם כמה אחרונים שבביתו יבדיל תחילה, וכן כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ו סי' פה אות ג), וכן נהגו החזו"א והגר"י קניבסקי (ארחות רבנו ח"ג עמ' ל"לא).

מאידך, בשו"ת אבני נזר (ארי"ח סי' תצט) והחיי אדם (כלל קנ"ד סל"ז) כתבו שגם בביתו יש להדליק נר חנוכה תחילה, וכן נהג החתם סופר (מנהגי החתם סופר פ"ט אות ב), וכן נהג הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה חנוכה פט"ז סט"ו) וכן נהגו בירושלים להדליק תחילה (לוח לארץ ישראל חנוכה). ומובא בשם הגר"ח זוננפלד (תורת חיים ח"ב הלכות והנהגות חנוכה אות ו) שהיה מבקש שיכניו לו את נרות החנוכה על פתח הבית, וכשבא לביתו היה פוגע בהם תחילה והדליקם קודם הבדלה, משום ש'אין מעבירין על המצוות'.

ולגבי נער שנעשה בר מצוה במוצאי שבת חנוכה, הורה הגר"ש אלישיב (הגר"מ גרוס בשמו, תל תלפיות קובץ סה סי' א) שכיון

הלכות חנכה סימן תרפא תרפא תרפב

קמח

יכבה הנרות קשפותח את הדלת: ב' בערב שבת אסור לקבץ הנרות (ד) בדלת עצמה (*אחורי הדלת, י'נש מי שמתיר (ה) (ועין לעיל סימן רעז סעיף א):

תרפא אין מבדילין בנר חנכה במוצאי שבת, ובו ב' סעיפים:

א *במוצאי שבת (א) אין מבדילין בנר חנכה, שאין נהנים לאורו, ואין מקבצין על הנר עד שיאותר לאורו: ב *במדיקין גר חנכה בבית הכנסת (ב) (ב) קדם ההבדלה: הגה (ג) וכל שפן בביתו שמדליק ואחר כך מבדיל, שהרי כבר הבדיל בבית הכנסת:

תרפב דין 'על הנסים' בחנכה, ובו ג' סעיפים:

א *כל שמונת ימי חנכה (*) (א) אומר 'על הנסים' (ב) בבכפת המזון בבכפת הארץ, ובתפלה בבכפת מודים'.

שערי תשובה

[6] קדם. עכ"ט. ועין בספרי שו"ת בית אפרים מ"ש בזה בדברי החיד"א ובבאורי דברי השו"ע ובתשובת מהר"א סימן עט לענין מילה שלא בזמנה ופירוש הפנ"י מזה דברים (ועין מש"ל סימן רמט ובבאה"ט סימן יסין) (תרס"ה) (תקנ"ה) בשו"ת סק"ג על דברי מהר"א וכו' שם מהר"ם דמריק דמילה על זמא וזמנה שאסור להפיקו (ע"ל) ובבאורי דברי הרא"ש ושו"ת סימן רפ"ו, ע"ש:

[*] אומר על הנסים כו'. ועין לעיל סימן תרע"ז שם ג' יבול לומר: ששית לאבותיו כו'. ומ"ש אם נזכר באותה ברכה כו' ואם תוקרי השם יפס: הברכה ואין רשאי לחזר כל שהוא באמצע תפלתו ואם תחזר הני ברכה לבטלה, כ"כ בשו"ת בשם מהר"הורדק, וע"ש בשם הרדב"ז סימן תקס"א שכל לומר על הנסים או יצלה ויבוא בין ברכה לברכה, שאין כאן ברכה לבטלה, ותפסק גמ' לא הני שברי מעין הברכה היא, וכתב שכן ראוי לנהג, ובכנה"ג הביא דברי הרדב"ז בסתם, וכן דעת מגריי הספר. אך בב"י סימן קפח גמגם בזה, ע"ש. וע"ש בשם מהר"ם לרד"י, מי ששכח ענין וזנה סבור שצריך לחזור ומתחיל להתפלל וזכר ששעה בדין שבאמת אי"ל לחזור, ופסיק

באר היטב

(6) קדם. ומ"ש כתב שמדליקין קדם ויטול לך. וכתב מה"א דמי ששכח אתה חונקתו יבדיל ואח"כ ידליק, דהא נהגו עכשו האנשים שלא להדליק קדם הבדלה שבתפלה א"כ אסור להדליק ביום שלא הבדיל, ומ"מ בצבור לא יעשה כן רק יאמר המבדיל וידליק ואח"כ יבדיל, עכ"ל. ומ"מ כתב שהגאון מהר"ל מפרגא הנהיג להבדיל קדם, וטעמא, שקא ישכח להבדיל בתפלה ועבד אסור בהדלקה, ומסיק שכן יש לנהג, וכ"כ השו"ע לפעשה להבדיל בביתו כ"כ קדם ואח"כ להדליק גר חנכה, שצריך זקנים. ויבס' אליהו בזה העלה להלכה דלעולם מדליקין תחלה ואח"כ מבדילין, וזוהי דברי ט"ו בשו"ת נדון, ע"ש:

באר היטב

* מדליקין וכו' קדם ההבדלה. עין במשנה ברורה בזה שכתבנו בשם השו"ע. ובאמת רבים אחרונים קומי בשיטתו שהבדלה קודמת: מהר"ל מ"פראג והחוספות יוס"טוב (הובא בא"ר) ופרי תנש ורד"ק החיים, וכן הרבה אחרונים קומי בשיטת השלחן ערוך והרמ"א, הלא היה הפנ"י אברהם וסאלה בזה וסג"א ב"יתמאי, וכן בסדר משה השיב על כל ראיותיו של השו"ע, וכן בשאלת יעב"ץ מסכים גס"בן עם השלחן ערוך. אכן באמת כבר נשמע דבר זה בין החיים וברך אפילו בזה שפא, לבר מה שהובא בבית יוסף שדעת תרומת הדשן גר חנכה קודם, ומהר"ל ואגור וכל"ב סוברים גס"בן כמותו, ורבי דוד אבירקום כתב שיש שמבדילין קדם, כי הנה בפארי כתב שמתנגדי להדליק גר חנכה קדם הבדלה, ובאשכול הלכות חנכה כתב וזה לשונו: ראיתי רבים מקבצין קדם הבדלה, ולי כמות כנראה ששעות ביום וכו', עין שם ענין במחת"ש וברכתי יוסף וכו' לאברהם. ועל"ז הוכיח להחנכה בזה כמו שהסכים בזה אחרונים, ובבית הכנסת אין לשנות המנהג שנהגו מעולם להדליק גר חנכה קדם, ובביתו, דעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד, וגם בפרי מגדים כתב דאין לגנו על שום אדם כי יש לו על מי לסמוך:

משנה ברורה

לפתח וכו'. ואם לא נמן, אסור לפתח הדלת. ועין לעיל בסימן רעז בבאורי הלכה דבור הפתחיל 'ברוך' (*): ב (ד) בדלת עצמה וכו'. שפתיחתו ופתיחתו מקרב השמן לנר או מרחיקו מפניו וי'נש בזה משום מכבה או מכעיר, ואף על גב דאינו מכונן לזה, (ד) הוא פסיק וי'שא: (ה) ועין לעיל וכו'. ורצה לומר, דשם סתם לאסור, וכן הלכה:

א (א) אין מבדילין בנר חנכה. ורצה לומר, שאם ברך תחלה על הדלת גר חנכה אין להבדיל עליהם אחר כך, משעם הכתוב בשלחן ערוך, (ב) אבל יכול לברך תחלה על הגר חנכה להבדלה ולכבותה, ולחזור ולהדליקה למצות גר חנכה, ועדיף טפי למעבד הכי, דכיון דעבד בזה מצוה חדא, ליעבד בזה מצוה אחרת: אלא דכיון דאין לנר דלאחר האפוקי וי'מא עדיף טפי, כדלקמה בסעיף ב, נוהגין להדליק גר חנכה תחלה ושוב אי אפשר להבדיל עליו: ב (ב) קדם ההבדלה. דאף דמצות הבדלה

תדירה, מפל מקום כל מה דנוכל לאחר לצאת מן השבת (ג) עדיף טפי, וגם בהדלקה יש פרסומי נפא. ואם שכת 'אתה חונקתני', יאמר 'המבדיל בין קדש לחל' (אחר כך ידליק. ואחר כך אומרים 'ויטול לך' (אחר כך מבדילין: (ג) וכל שפן בביתו וכו', שהרי כבר הבדיל. ורצה לומר, וברך שמע הבדלה. (ג) ודבריו מגמגם, דהא לא נתפנן לצאת מהבדלה של שליח צבור ששמע בבית הכנסת. ורע, דט"ו ועוד (ד) בזה אחרונים שעומדים בשיטתו פליגי על עקר דינו של המחבר ורמ"א וסבירא להו דמצות הבדלה קודמת לגר חנכה משום דהיא תדירה, ועין בבאורי הלכה שהבאנו דיש בזה דעות בין הראשונים, ועל"פן בבית הכנסת אין לשנות המנהג שנהגו ביישראל להדליק מקדם ואחר כך להבדיל, ובביתו, דעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד:

א (א) אומר 'על הנסים'. כתוב בספרים, שכתב 'על הנסים' יאמר 'על הנסים' בני"ו. הן בתפלה הן בבכפת המזון. "ששעה עליהם", יש לזלג תבת 'עליהם', דהא אחר כך אומר 'על עמך ישראל', אלא אם כן אומר 'ועל עמך ישראל' (פר"ח): (ב) בבכפת המזון בבכפת הארץ ובתפלה בבכפת מודים'. (ב) השעם, (ג) בזה מלתא דחנכה עקרה הודאה היא. ובכרכה מעין שלש בחנכה ופזרים (ג) אין מקבצין של חנכה

שער השני

(ד) גמרא שם. ועין לעיל בסימן רעז דבגד של שונה ושל חלב מר. וטעם השו"ע שמתיר, אימא בטור דסבירא לה דלאו פסיק וי'שא הוא, ומאמר המגמרא שם יפטר ולא פרוש ר"י אלא כפרושים אחרים שהובא לעיל בטור בסימן רעז, עין שם בבית יוסף. והגמרא פרש דטעם השו"ע שמתיר, דסבירא לה כפסק הערוך דפסיק וי'שא ולא ניתא לה מר לבתחלה. ונאפלו לפרוש זה פס"בן אין הלכה בדעה זו, ודברים חולקים עליה, וכדאיתא בסימן שכ סעיף יח, עין שם: (ב) כ"ח וצטור וצטורים: (ג) פוסקים: (ד) עין בבאורי הלכה: (ה) גמרא: (ו) אומר מקום בדעבד אס אומר 'על הנסים' כצבורה וי'שלים תפלתו: (ז) אין צריך לחזר, דלא מר הפסק מה שאמר חזן למקומו (פ"ח בשם ע"ד): (ז) פרי מגדים בשם אליהו בזה:

הלכות חגגה סימן תרפג תרפג תרפג

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק ב]

אין מצידין של חגגה ופזרים³.

3) ובטעם הדבר שאין מזכירין, כתב לעיל (סי' רח ס"ק נט) שאפילו בברכת המזון אינו חייב להזכיר מצד הדין אלא רק מצד המנהג, ובברכת מעין שלש לא תיקנו לנהוג כן, ובשעה"צ (כאן ס"ק ג) ציין לדברי הפמ"ג (א"א ס"ק א) בשם הא"ר (ס"ק ב), שביאר בזה שתיקנו להזכיר 'על הנסים' בברכת ההודאה, ובמעין שלש הרי אין ברכת הודאה, ואף שאומרים בה 'ונודה לך' וכו' היינו רק בתורת מעין החתימה, ובשם הגר"ח מבריסק (הגדה של פסח מבית לוי, אחרי כוס רביעי, ובספר הזכרון לגר"א גורביץ עמ' קלו) ביאר, שמעין שלש תיקנו מעין הברכות של ברכת המזון, והדין הוא שאם שכח לומר 'על הנסים' בברכת המזון אינו חוזר לברך, כיון שאמירתו שם היא רק הזכרה בעלמא (ומטעם זה אם שכח לאומרו לא קבעו לו ברכה בפני עצמה), ולכן גם אין מזכירים אותו בברכת מעין שלש שנתקנה רק מעין הברכות שקבעו בברכת המזון.

ובדיעבד אם הזכיר 'על הנסים' בברכת מעין שלש, כתב בשו"ת מהרש"א אלפאנדרי (סי' ו דף כג ד"ה ובהיותי) שלא נחשב להפסק, וכן כתב בשו"ת ציצ' אליעזר (חיד"ס סי' סג) וכן הורה הגר"ח קניבסקי (אור ישראל [דרדק] עמ' רנה).

[משנ"ב ס"ק ג]

אין מצידין אותה⁴ וכו', כמשנה ברוך סוף סעיף קטן לג⁵.

4) ובמה שכתב השו"ע שחזור אם נזכר קודם שסיים את אותה ברכה, כתב בביה"ל לעיל (סי' קיד ס"ה ד"ה במקום) שבמקום שנזכר אומר 'על הנסים', וימשיך 'ועל כולם יתברך'.

וכשנזכר לאחר שאמר 'השם' שאינו חוזר, ביאר לעיל (שם ס"ק לב) ובשעה"צ לעיל (סי' קפח ס"ק יח) שלאחר שאמר תיבת 'השם' נחשב כסיום הברכה, ולכן גם לא יאמר 'למדני חוקיך'.

ואם אמר 'על הנסים' של פזרים בחנוכה, כתב בשו"ת שלמת חיים (סי' שסט) שאינו צריך לחזור, שאין דינו חמור יותר מהשח בשוגג שאינו צריך לחזור, ומה שלא אמר 'על הנסים' לא מעכב, מאידך, הגר"ש וואזנר (הגר"א דינר בשמו, בגליון מים חיים מס' 38) הורה, שנחשב כמי שאמר שהיום פורים, כיון שקרא נסים אלו ונחשב בכך להפסק, ויחזור לתחילת הברכה. ולפי מה שכתב המשנ"ב לעיל (סי' קח ס"ק לח) בסוף דבריו בשם החיי אדם (כלל כה ס"א), אם סיים את הברכה אינו רשאי לחזור.

5) שכתב שם, שאף שלגבי ראש חודש שחל במוצאי שבת, ונמשכה הסעודה השלישית, יזכיר את הראש חודש, אך במוצאי שבת חנוכה ופזרים, אפילו אם נמשכה סעודתו לתוך הלילה לא יאמר 'על הנסים', כיון שהזכרתו אינה אלא רשות.

ואם בשבת חנוכה שכח לומר 'רצה' אך 'על הנסים' אמר, כשחזור ומברך ברכת המזון, כתב המג"א (סי' קפח ס"ק יג) שאינו חוזר לומר 'על הנסים', וכתב על זה בשעה"צ שם (ס"ק כא) שלא הביאו כיון שדבריו אינם מוכרחים, וכמו שהעיר הפמ"ג שם. ובשונה הלכות (ס"ו) כתב 'שאפשר שצריך' לחזור ולהזכיר גם 'על הנסים'.

[משנ"ב ס"ק ד]

דרך בקשה⁶, קדם 'יהי לרצון'.

6) ואף בשבת שאין מבקשים בקשות, כתב הגר"ח קניבסקי (דולה ומשקה עמ' רמא) שיכול לומר 'הרחמן' וכו', כיון שאין זו בקשה פרטית.

7) ולא ביאר אם יאמר קודם 'יהי לרצון' הראשון, או שיאמר אחרי 'אלקי נצור' וקודם 'יהי לרצון' השני, והשלחן שלמה (ס"א) כתב

שיאמר אחרי 'אלקי נצור' וקודם 'יהי לרצון', וכן משמע לבאורה לעיל (סי' תקסח ס"ק רז) לענין מי ששכח לומר 'ענו' בתענית ציבור במקומו, שכתב שיאמר ב'אלקי נצור' קודם 'יהי לרצון', והוסיף בשעה"צ שם (ס"ק ו) שבדיעבד יכול לאומרו אף לאחר 'יהי לרצון' השני, כיון שעדיין לא עקר רגליו, וכן כתב בקצושי"ע (סי' יט ס"ד) לענין מי ששכח 'ענו' שיאמר אחרי 'אלקי נצור' קודם 'יהי לרצון', וכן הורה הגר"ש אלישיב (אשרי האיש ח"ג פס"ז אות כה) [וראה מה שכתב בלוח ארץ ישראל, וכן בחוט שני (שבת חיד קובץ ענינים עמ' שנה)].

סימן תרפג

[משנ"ב ס"ק א]

גומרין את ההלל¹ וכו', עין בבית יוסף² וכו', אוקרים חצי קדיש³ וכו', ד"ש הלל⁴, קא ערבית מתפלל⁵ וכו', עין פשערי'תשוקה⁶.

1) ונשים האם חייבות לומר הלל בחנוכה, מסתימת דבריו משמע לבאורה שאינן חייבות, וכן משמע בביה"ל לעיל (סי' תכב ס"ב ד"ה הלל) שרק בליל פסח נשים חייבות, שההלל הוא על הסג ואף הן היו באותו הסג. והוסיף בביה"ל (שם), שאף שאינן חייבות בהלל, אך כשאומרות הלל יכולות לברך עליו, ואף על ההלל בראש חודש. וכן דעת הגר"ש איערבך (הליכות שלמה חנוכה פ"ז ס"ו) והגר"ש אלישיב (קובץ תשובות ח"ג סי' קה) שנשים פטורות, כיון שההלל בחנוכה אינו על הסג כהדלקת הנרות, אלא כהלל שבכל חג שנשים פטורות מלאומרו. והוא שלא כמו שכתבו בשו"ת תורת רפאל (ח"א סי' עה) ובשו"ת התעוררות תשובה (ח"א סי' נא) והמקור חיים (לבעל החוות יאיר, קיצור הלכות סי' תרמד) והשדי חמד (אסיפת דינים חנוכה ט אות ב) [וביאר שם את הרמב"ם פ"ג מהל' חנוכה הי"ד שמשמע בדבריו שהם פטורות] ובשו"ת אגרות משה (א"ח ח"א סי' קצ ד"ה והנכון לעיד בזה) שנשים חייבות. ובשו"ת שבת הלוי (ח"א סי' רה לס' תרפג) כתב שיש מקום לחייבן, ואם טעה ואמר חצי הלל כמו בראש חודש, הורה הגר"ש אלישיב (שיעורי מרן הגר"ש אלישיב ברכות יד, א) שאם הסיח דעתו צריך לחזור ולברך ולהתחיל מלא לנ, והוסיף, שאם סיים את החצי הלל ובירך לאחריו, נחשב היסח הדעת, וכן כתב הגר"ח קניבסקי (אשרי ישראל בסוף הספר תשובה שמד) שאם הסיח דעתו, יתכן שצריך לחזור ולברך, וציון לעיין בשו"ת הלכות (סי' תרצ ס"ו).

וראה עוד בריני הלל בימים שגומרים בהם את ההלל, בשו"ע לעיל סי' תפח ס"א ובמשנ"ב שם ס"ק כ"ג ובמה שכתבנו שם.

2) שכתב שם, שכיון שהוא חלק בנרותיו אומרים כל יום הלל שלם, וכמו בסוכות שחלק בקרבנותיו, ועוד, שקוראים בחנוכה כל יום נשיא אחר, וכל נשיא צריך לגמור את ההלל על קרבנותיו, ואין ראוי לחדש קריאה בלי קריאת ההלל. והערך השלחן (ס"א) הוסיף עוד טעם, על פי מה שכתב (השו"ע סי' תרע ס"ה) שבזמן גזרות מלכות החשמונאי בטלו גם מלחקרי קרבנות בחג הסוכות ובשמיני עצרת, ולכן כנגד זה עושים שמונה ימי חנוכה וגומרים בו את ההלל כמו בסוכות.

ובגדר חובי הלל בחנוכה האם הוא מהתורה או מדרבנן, כתב העמק ברכה (הלל על חג, עמ' קכב) שנחלקו הראשונים אם חובו מהתורה, ובשו"ת חתם סופר (יו"ד סוף סי' רלג) כתב שיתכן שיש ללמוד מיציאת מצרים, שכמו שצויה הכתוב בפסח לספר ביציאת מצרים בפה, הוא הדין שבחנוכה שיצאנו ממוות לחיים חייב מהתורה לומר שירה בפה. והעמק שאלה (פר' וישלח שאילתא

הלכות חנכה סימן תרפד

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק ג]

דאין קפידא קאמירט.⁽³⁾

(3) וכשטעט וקראו את הקריאה שלמחרת, כתב הכף החיים (ס"ק ח) שלמחרת יקראו רק את הקריאה של היום הנכון, ולא את הקריאה שהחסיור.

ואפילו כשספר התורה עדיין לפניו, כתב הכף החיים (שם) שאין צריך לחזור ולקרא את הקריאה של אותו היום שדילג, אך הוסיף, שיש חולקים וטובים שאם ספר התורה עדיין על הבימה מוטב שיחזור לקרא את הקריאה של אותו יום ובלי ברכות.

[משנ"ב ס"ק ד]

וישאל גומר כו'.⁽⁴⁾

(4) ואם טעה וסיים לעולה השלישי אחרי 'ביום התשיעי', וכבר בירך העולה לתורה ברכה אחרונה, כתב השערי אפרים (שער ח סעי'ט) שיצאו ידי חובה, אלא שמי"מ אם עדיין לא סילקו את ספר התורה, יקראו בלי ברכות עד 'כן עשה את המנורה'.

[משנ"ב ס"ק ז]

ומפסיר ידני ושמחתי.⁽⁵⁾

(5) וכשיש שתי שבתות בחנוכה וטעו וקראו בשבת הראשונה 'ויעש חירום' שהיא ההפטרות של השבת השנייה של חנוכה, הביא בספר ור התורה (לגור"ז גרוסברג, פ"י הע' קט) שבספר עץ השדה (על השו"ע ס' תרנט) הסתפק האם בשבת השנייה של חנוכה יקראו עוד פעם 'ויעש חירום', או יקראו 'דני ושמחתי' שהיא ההפטרות של השבת הראשונה של חנוכה.

ואם טעו וקראו את ההפטרות של פרשת השבוע, כתב בשו"ע שבת הלוי (ח"י סי' לא) על פי מה שכתב השערי אפרים (שער ט סעי'ט) לענין ראש חודש שחל בשבת וטעו וקראו הפטרות של פרשת השבוע, וכן כתב המשני"ב לעיל (סי' תכה ס"ק ד), שאם העולה עדיין לא בירך את ברכות ההפטרות שלאחריה, יקראו עכשיו את ההפטרות הנכונה, ואחר כך יברך, ואם כבר בירך לאחריה, יקראו עכשיו את ההפטרות הנכונה בלי ברכות, וראה עוד מה שכתבנו שם.

[משנ"ב ס"ק ט]

דבין קלם לא יקח ממשכה.⁽⁶⁾

(6) ולעלות כהן לתורה בספר התורה הראשון לעליית 'אחרון', כתב לעיל (סי' קלה ס"ק לו) שאין להעלותו, כיון שבספר התורה הראשון לא נשלמה הקריאה, ואפילו אם קרא בו יותר משבעה קראים, אבל בספר התורה השני והשלישי יכולים לקרוא לכהן.

[שעה"צ ס"ק ט]

לקרות ה' גברי קפדן השבוע.⁽⁷⁾

(7) הפרי חדש (ס"ק ג, שהוא מקור דברי השעה"צ) כתב שכל שקראו שבעה אנשים בשלושה ספרי התורה שפיר דמי, ומשמע שאפשר לקרוא בספר התורה הראשון חמשה אנשים ובספר השני והשלישי עולה אחד בכל אחד, אמנם, במשני"ב לעיל (סי' רפב ס"ק יט) כתב שלכתחילה יש לקרוא שבעה אנשים מלבד המפטיר, כיון שיש לחוש לדעת הסוברים שאין המפטיר עולה למנין שבעה, וכן כתב שם (ס"ק כב) שביד שמנציאים שלשה ספרי תורה יש להשלים את מנין הקראים לפני שיעלה המפטיר, והגרי"ח קניבסקי (אשי ישראל בתשובות מהד"ת תשובה קכד) כתב שכונת השעה"צ שבמקום הצורך המפטיר עולה למנין העולים.

[משנ"ב ס"ק י]

התדיר קאמירט.⁽⁸⁾

(8) ואם יש לציבור רק שני ספרי תורה, כתב הרמ"א לעיל (סי' תרטס ס"א) לענין שמחת תורה [והוסיף שם שהוא הדין בכל מקום שצריך לקרוא בשלושה ספרי תורה], שאת הקריאה של ספר התורה השלישי יקראו בספר התורה הראשון, וכתב בביה"ל שם (ד"ה וחזורים) שדוקא כשספר התורה הראשון כבר נגלל למקום זה, אבל אם עדיין לא נגלל, יקראו בספר התורה השני שכבר מונח על הבימה, ולא יעברו על המצוות כדי לקחת את ספר התורה הראשון. וראה מה שכתבנו שם.

ואם יש לציבור רק ספר תורה אחד, כתב האד"ת (עובר אורח ס"ג) שיש לקרוא אחרי פרשת השבוע את הקריאה של חנוכה בפרשת נשא, ואחר כך את הקריאה של ראש חודש בפרשת פנחס, שאין מעבירין על המצוות.

[משנ"ב ס"ק יג]

ראשית חג וכו', ונדמן בשבת חנכה.⁽¹⁰⁾

(9) ואף אם עוד לפני שעלה הרביעי לתורה, נזכרו בטעותם שקראו לעולה השלישי עד 'ובראשי חדשיכם', כתב בשו"ע שבת הלוי (ח"א סי' קצג) בשם שו"ת צור יעקב (ח"א סי' קלו) שעליהם לקרוא לעולה הרביעי 'ובראשי חדשיכם', כיון שזה עיקר קריאת ראש חודש, ולעולה החמישי יקראו בשל חנוכה, וכתב השבט הלוי שלדעתו יש לקרוא לעולה הרביעי בספר התורה השני 'ובראשי חדשיכם', ולא יוסיפו על ארבעת הקראים, ואף שמחמת כן לא יקראו את הקריאה של חנוכה. אלא שבשו"ע שבת הלוי במקום אחר (ח"י סי' פו) חזר בו, וכתב שיכול לעשות כדעת בעל השו"ת צור יעקב הנ"ל, וסיים שדעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד.

(10) והיינו שלא קראו למפטיר את הקריאה של חנוכה אלא של שבת, והסתפק בשו"ת חלקת יעקב (אורח סי' רלא) איזה הפטרות יקראו, האם את ההפטרות של שבת, כיון שמבואר בשו"ע לעיל (סי' רפג ס"א) שמפטירין מעין הקריאה, או את הפטרות חנוכה ומשום פרסום הנס, שהרי זו ההפטרות שתוקנו לשבת זו, והגרי"ח קניבסקי (אשי ישראל פמ"ח הע' נ) כתב שמסתמא יש לקרוא את הפטרות חנוכה.

[משנ"ב ס"ק יז]

אם נזכרו בתחלת קריאת הקריאה.⁽¹¹⁾

(11) ואפילו אם לא התחילו לקרוא בתורה אלא רק בירך העולה את הברכות, כתב הקצו"ש (סי' קלט סכ"ד) שנחשב לגבי זה כהתחלת הקריאה, וכן מבואר בביה"ל (ד"ה ואם טעה) שאם טעו והתחילו לקרוא בשל חנוכה, היינו משעה שבירך העולה ואמר 'ברוך אתה ה'.

[ביה"ל ד"ה ואם טעה]

קפידתוהו אקרת בראשית חג וכו', שהוציאוהו לשם ראשית חג.⁽¹²⁾

(12) וכן כתב במשני"ב לקמן (תרפ"ה ס"ק ה) לענין ראש חודש אדר או ניסן שחלו בשבת שמנציאים בהם שלשה ספרים וקוראים בהם בפרשת השבוע, ראש חודש ופרשת שקלים או התחדש.

ואם טעו וקראו בקריאה של חנוכה שני אנשים, ואז נזכרו שהיה צריך לקרוא תחילה בשל ראש חודש, כתב השולחן שלמה (ס"ה) שאחר כך יקראו שלשה בשל ראש חודש, אך הוסיף שיש להסתפק שיתכן שבאופן זה מספיק לקרוא רק לשניים את הקריאה של ראש חודש.

(13) ואם הוציאו רק ספר תורה אחד וכבר פתחו אותו לקרוא בו את הקריאה של חנוכה, ובאפשרותם או לגלול אותו לקריאה של ראש חודש או להוציא ספר תורה אחר מארון הקודש, כתב הגרי"ח קניבסקי (אשי ישראל בסוף הספר תשובה שצ) שאולי מוטב לגלול את ספר התורה שכבר מונח על השולחן.

בְּאֵר הַגּוֹלָה

(י) **בְּשֵׁל רֹאשׁ-חֹדֶשׁ**, דְּהַדִּיר קוֹדֶשׁ: (יא) **וּמִפְסִיר דְּרָגִי וְשִׁמְחָה**.
 יְדִיף: וְעוֹר, דְּכִינן דְּקוֹרָא בְּשֵׁל תְּחִנָּה בְּאַחְרֵיהּ, יֵשׁ לִהְפֹּסִיר בְּמֵאֵי דְסֵי
 חֹדֶשׁ בַּחֹל: מִתְחִיל פְּרִשְׁתָּהּ מֵהֵמֶיךָ לְהֵן עַד 'רְבִיעֵת הַיּוֹם', לֹוי עוֹר נִסְפָּה
 בְּשֵׁל רֹאשׁ-חֹדֶשׁ. וְהוּא הָדִין אִם טָעָה וְנִדְּמָן בְּשִׁבְתָּ-תְּחִנָּה: (יד)
 (ט) אִם נִזְכְּרוּ בַּתְּחִלָּתָא קְרִיאַת הָרְבִיעִינִי, אֵין לֹמַר שְׁרִבְעֵי עֲצֻמוֹ יִקְרָא
 מְדֻלָּג וְאֵין מְדֻלְּגִין בַּתּוֹרָה בְּשֵׁנֵי עֲנִינִין, כְּדִלְעִיל בְּסִימָן קַמֵּד, אֵלֹא מֵאַחַד
 אַחֲרֵי וְיִקְרָא בְּפִסְפִּר-תּוֹרָה הַשְּׁנִיָּה, אִם הוֹצִיאָהּ, בְּשֵׁל תְּחִנָּה: (טו) מֵ
 אֲרֻכָּהּ, מִלְפָּנֶיךָ הַסְפִּיר-תּוֹרָה [כִּינִין]: (טז) לְקִרְוֵת חֲמִישִׁי וְכוּ'. וְיֵא
 חֲמִישִׁי: (יז) צִירֵךְ לְהַפְסִיק. עֵין בְּטִ"ז שְׂחָב דְּהֵאֵי פִסְקָא לֹא דְסֵי
 לְאַחֲרֵי בְּשֵׁל רֹאשׁ-חֹדֶשׁ. וְעֵין בְּבֹאֹר חִלְכָּה שְׂחָרְנוּ כֹל הַפִּרְסָא

הלכות חנכה סימן תרפג תרפג תרפד

המשך מעמוד 296

מנחה וערבית. ובשורת דברי משה (לגרי"מ הלברשטם, סי' פד) כתב, שמנהג חסידים שבתפילת שחרית אין האבל מתפלל כלל, ובתפילת מנחה וערבית תלוי במנהגים.

(5) ולענין תפילת הלילה הראשון של חנוכה, ראה מה שכתב בשע"צ לעיל (סי' תקפא ס"ק יא) ובמשנ"ב לעיל (סי' תרנא ס"ק מד).

(6) שהביא השערי תשובה (ד"ה גומרין) שנחלקו בזה הפוסקים, אמנם במשנ"ב לעיל (סי' קלא ס"ק ב) הכריע שאין אומרים הלל בבית האבל, אלא שבראש חודש אפילו כשהולכים המתפללים לביתם אינם צריכים לומר הלל, ובחנוכה צריכים לומר אחר כך בביתם. והגשר החיים (ח"א פ"ב אות ג ס"ק יז) כתב שהמנהג שאף בראש חודש יוצאים האבלים מהחדר והציבור אומרים הלל. ואם מתפללים בבית שנפטר שם, לא יאמרו הלל אף אם האבל יוצא מהחדר, וראה עוד מה שכתבנו לעיל שם.

סימן תרפד

סדר קריאת התורה בחנכה

[משנ"ב ס"ק ג]

וְצִרְיָן לְבָטְלוּ⁽¹⁾ וכו', הוא פְּרִשֶׁת נְשִׂאִים⁽²⁾.

(1) ובדיעבד שקראו לכהן רק עד 'ואני אברכס', כתב הכף החיים (ס"ק ו) שיצאו ידי חובה, וללוי יתחילו לקרוא משם.

(2) ואם התחיל לקרוא לכהן 'ויחי המקריב ביום הראשון', כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"ד סי' קטו) שעלתה להם הקריאה [שם כתב לגבי כשחל היום הראשון של חנוכה בשבת, אך לסברתו שם לכאורה הוא הדין כשחל בחול].

כו אות א) כתב, שרק בשנה שבה נעשה הנס חיובו מהתורה, אבל בשנים שלאחר מכן חיובו רק מדרבנן.

(3) וכשמתחלף ש"ץ לאמירת ההלל, כתב בספר חזון למועד (להגחי"ז גרסבורג, פכ"ז הע' ה) שבראש חודש יאמר את הקדיש 'תתקבל' מי שהיה הש"ץ בשחרית, אך בחנוכה שאומרים חצי קדיש, יש נהוגים שגם מי שהיה הש"ץ בהלל יכול לומר את הקדיש, וביארו בספר הליכות שלמה (חנוכה פ"ו דבר הלכה אות ו) שהטעם של הסוברים כן, כיון שבראש חודש הקדיש תתקבל מוסב על התפילה, לכן על הש"ץ שהיה בשחרית לאומרו, אבל בחנוכה שהחצי קדיש הוא על ההלל, יכול לאומרו גם הש"ץ השני שהיה רק בהלל, והוסיפו (ארחות הלכה שם הע' יג) שאמר הגרש"ז איערבך שנראים הדברים.

(4) וכן כתב לעיל (סי' תרנא ס"ק מד), שהאבל מתפלל בחנוכה מנחה ומעריב, אבל לא שחרית, והוסיף שבט"ו באב ובט"ו בשבט ובל"ג בעומר שאין אומרים בהם הלל מתפלל גם שחרית. אמנם לעיל (סי' תקפא ס"ק ז) כתב, שיכול להתפלל גם שחרית אם אחר יאמר את ההלל, אבל מוסף לא יתפלל, והוסיף, שהחיי אדם (כלל קלח ס"ד) כתב שכמחזמה שהגרי"א לא היה מניח לאבל להתפלל אפילו שחרית, אבל אם אין אחר שיתפלל, יכול להתפלל אפילו מוסף.

אכן, לענין תפילת מנחה וערבית, כתב בביה"ל לעיל (סי' קלב בקנטרס מאמר קדישין סוף עמ' טו) שבימים שבהם אין אומרים 'למנצח' ו'אל ארץ אפים' אין לאבל להיות ש"ץ, ומשמע שאינו יכול להיות ש"ץ אף למנחה וערבית בימים אלו, וכן הורה הגרי"מ פיינשטיין (שו"ת רבבות אפרים ח"א סי' תמג) שלא יתפלל גם מנחה ומעריב, וכן כתב הגרי"ח קניבסקי (אור ישראל [דרדק] עמ' רעו), וכן בשו"ת יד סופר (סי' לו אות ג) כתב שזקנו בעל הכתב סופר לא נתן לאבל להתפלל גם

הלכות ארבע פרשיות סימן תרפה

המשך מעמוד 298

[משנ"ב ס"ק ז]

עַד 'לֹא תִשָּׁכַח'⁽¹⁷⁾.

(17) ובשנה שקדם שנה מעוברת, שיעברו י"ג חודשים עד הפעם הבאה שיקראו 'זכור', נהג החתם סופר (מהר"ם שיק ספר המצוות מצוה תרה אות ב) לכוון בפרשת כי תצא לצאת ידי זכירת מחיית עמלק על תנאי, שכן מבואר בגמ' (בבא מציעא כח, ב) שאבידה נשכחת לאחר י"ב חודש, וכן כתוב (פסחים נד, ב) גזירה על המת שישתכח לאחר י"ב חודש, והרי במעשה עמלק יש מצוה לזכרו ולא לשכוח.

[משנ"ב ס"ק ח]

"וְאִמְרָה שְׁמוֹנָה"⁽¹⁸⁾.

(18) בטעם דעה זו להתחיל את ההפטרה מפסוק זה, כתב הערוך השלחן (ס"ה) כיון שהוא ראש הפרשה.

שהיינו רק אם כבר גללו אותו למקום קריאת המפטיר, שעל ידי כך לא יצטרכו הציבור להמתין, אבל אם לא גללו, יותר טוב לגלול את הספר השני שעדיין מונח על הבימה, ולא לעבור על המצוה ולקחת את הספר הראשון.

(16) אם טעה ואמר קדיש לאחר הקריאה בספר הראשון, הביא הכף החיים (סי' רפב ס"ק מוח) בשם שו"ת אמרי אש (אריה סי' נא) שיחזור ויאמר קדיש אחר הקריאה בספר השני, כיון שהקדיש בא להבדיל בין הקראות לחובה למפטיר, ואם לא יאמרו עוד קדיש יראה שהקריאה בספר השני אינה מחובת היום. וכן כתב בשו"ת אגרות משה (אריה ח"א סי' קא ענף ג) שאם טעה ואמר קדיש לאחר שבעה קראות אך עדיין לא סיימו לקרוא את הפרשה של עניני היום, הרי זה כאילו אמר קדיש באמצע הפרשה, ויחזור לומר קדיש לאחר שסיים את עניני היום.